

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Кафедра інноваційної діяльності в АПК

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до самостійного вивчення дисципліни**

“ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ”

**для підготовки фахівців спеціальності 8.18010012
«Управління інноваційною діяльністю», з напрямку
1801 «Специфічні категорії»**

Київ – 2015

Наведено тематичний план дисципліни «Фінансовий менеджмент», короткий анотований зміст лекційного матеріалу, практичні завдання, критерії оцінювання знань студентів, список літератури.

Методичні рекомендації для самостійного вивчення дисципліни «Фінансовий менеджмент» розроблені з метою навчити студентів оволодіти шляхами розв'язку проблемних питань організації фінансових операцій, ознайомитись зі специфікою проблем та протиріч функціонування грошових потоків та методами і прийомами роботи фінансового менеджера для здійснення професійного управління фінансовими активами суб'єктів виробничо-господарської діяльності.

Укладач: к.е.н., доц. кафедри інноваційної діяльності в АПК **Б.В. Вишнівська**

Рецензенти:

Кірейцева О.В. доцент кафедри державного управління Національного університету біоресурсів і природокористування України, к.е.н., доц.

Першко Л.О. доцент кафедри фінансів Національного університету Державної податкової служби України, к.е.н., доц.

Рекомендовано Вченою радою Навчально-наукового інституту післядипломної освіти НУБіП України (протокол №7 від 19 листопада 2015 року)

ЗМІСТ

	Стор.
1. Передмова.....	4
2. Тема 1. Теоретичні та організаційні основи фінансового менеджменту.....	5
3. Тема 2. Форми організації бізнесу.....	6
4. Тема 3. Управління оборотним капіталом.....	8
5. Тема 4. Управління прибутком.....	10
6. Тема 5. Управління грошовими коштами.....	11
7. Тема 6. Грошово-кредитна політика.....	13
8. Тема 7. Дивідендна політика	16
9. Тема 8. Аналіз фінансової звітності підприємства.....	18
10. Тема 9. Фінансове планування.....	19
11. Тема 10. Антикризове фінансове управління.....	21
12. Практичні завдання.....	23
13. Індивідуальні завдання для самостійної роботи студентів.....	28
14. Критерії оцінювання знань студентів.....	29
15. Типові тестові завдання.....	31
16. Список рекомендованої літератури.....	37

ПЕРЕДМОВА

В умовах ринкової економіки прибуткове функціонування підприємств залежить від здатності менеджерів правильно розпорядитися наявними фінансовими ресурсами, примножуючи капітал і збільшуючи прибуток, вчасно спрогнозувати та уникнути банкрутства суб'єкта господарювання

Фінансовий менеджмент є підсистемою загального управління господарсько-комерційною діяльністю підприємства, яка охоплює сукупність принципів, методів і форм організації управління всіма аспектами його фінансової діяльності і спрямована на реалізацію стратегічних і тактичних цілей підприємства. Фінансовий менеджмент безпосередньо пов'язаний з виробничим та інноваційним менеджментом, менеджментом персоналу й деякими іншими видами функціонального менеджменту.

Фінансовий менеджмент - це комплексна система стійкості, надійності і ефективності управління фінансами. Вона включає формування і планування фінансових показників з дотриманням наукових підходів і принципів менеджменту, балансу прибутків і витрат, показників ефективності використання ресурсів, рентабельності роботи і товарів.

Мета: оволодіння шляхами розв'язку проблемних питань організації фінансових операцій, ознайомлення зі специфікою проблем та протиріч функціонування грошових потоків та методами і прийомами роботи фінансового менеджера для здійснення професійного управління фінансовими активами суб'єктів виробничо-господарської діяльності.

Вивчення дисципліни «Фінансовий менеджмент» базується на знаннях, отриманих студентами на таких курсах, як фінанси підприємств, фінансовий аналіз, біржова і банківська справа, гроші і кредит, бухгалтерський облік, аудит, економічний аналіз і аналіз господарської діяльності, планування і прогнозування. Тому великої переваги набуває знання студентом економічних категорій, понять, методів і моделей, що вивчаються у названих курсах.

У результаті вивчення курсу студенти повинні вміти:

- володіти теоретичними основами фінансового менеджменту;
- засвоїти основи фінансового управління при банкрутстві підприємства;
- опанувати теоретичні та практичні знання стосовно управління фінансовими відносинами, які виникають в ході операційної та інноваційної діяльності підприємства;
- вміти аналізувати фінансову звітність підприємства і роботи відповідні пропозиції

Предмет: фінансова діяльність інноваційних підприємств.

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙ ТА ЇЇ АНОТОВАНИЙ ЗМІСТ

Тема 1. Теоретичні та організаційні основи фінансового менеджменту

Сьогодні управління фінансами на підприємстві здійснюється за двома напрямками:

- 1) управління активами (як розпорядитися наявними фінансовими ресурсами);
- 2) управління пасивами (як залучити необхідні фінансові ресурси на підприємство).

Фінансовий менеджмент дозволяє відповісти на питання: якими мають бути структура активів, співвідношення товарно-матеріальних цінностей і грошових ресурсів, як організувати рух оборотних коштів з метою найбільш ефективного їх використання на всіх стадіях кругообігу. Управління пасивами означає не лише пошук можливих джерел отримання коштів, але і формування їх оптимальної структури, що забезпечує максимальну віддачу на кожен вкладений грошову одиницю в розвиток діяльності підприємства.

Мистецтво фінансового управління полягає в поєднанні дій і рішень по забезпеченню стійкого поточного фінансового становища підприємства, його платоспроможності і ліквідності, а також перспектив розвитку, підкріплених довгостроковими джерелами фінансування, що формують структуру активів. Оперативне реагування на зміну зовнішніх і внутрішніх факторів, особливо в умовах становлення ринку, - обов'язкова вимога для ефективного фінансового управління.

Таким чином, фінансовий менеджмент як наука є системою знань щодо ефективного управління грошовими фондами і фінансовими ресурсами підприємств для досягнення стратегічних цілей і вирішення тактичних завдань.

Як система управління, фінансовий менеджмент організовує взаємини всередині підприємства і за його межами. Всередині підприємства формується відповідна мотивація співробітників, що поєднує цілі підприємства і суб'єкта управління - фінансового менеджера на основі особистої зацікавленості в збільшенні прибутковості, а також можливості кар'єрного зростання.

Дієвість фінансового менеджменту розкривається у виконуваних ним функціях. Будучи складовою частиною загальної системи управління, він покликаний вирішувати завдання з організації, планування, мотивації і контролю.

Водночас, фінансовий менеджмент має виражену специфіку - управління грошовими потоками, тому його функції значною мірою зумовлені завданнями фінансів підприємств. Виконання розподільної функції зосереджене на забезпеченні ефективної структури капіталу підприємства та формуванні фондів фінансових ресурсів. Будучи пріоритетною системою в загальній структурі управління, фінансовий менеджмент покликаний організувати фінансові потоки таким чином, щоб забезпечити ефективний і безперебійний відтворювальний процес на підприємстві. Забезпечення достатності грошових коштів для нормального функціонування підприємства, збалансованість матеріальних і фінансових ресурсів на всіх стадіях кругообігу досягаються завдяки відтворювальній функції фінансового менеджменту.

Друга функція фінансового менеджменту - організаційна. Її реалізація забезпечує системний підхід до організації управління грошовими потоками і фондами, взаємодії функціональних структур підприємства з метою досягнення наміченого фінансового результату. Організаційна функція передбачає взаємозв'язок ресурсів у просторі та часі.

Фінансове планування як функція фінансового менеджменту визначає кількісну оцінку передбачуваних процесів і заходів. Базуючись на аналізі господарської діяльності підприємства, фінансове планування формує конкретні показники, задає економічні пропорції розвитку завдяки розподілу фінансових ресурсів. Це дуже дієвий інструмент забезпечення стійкого розвитку, за допомогою якого можна визначити, скільки і яких ресурсів слід залучити, щоб забезпечити відповідні обсяги виробництва і продажу для задоволення платоспроможного попиту споживачів.

Як самостійну функцію фінансового менеджменту можна назвати прогнозування. Довгостроковий прогноз показників фінансової діяльності підприємства і кінцевих результатів заходів, що проводяться, дозволяє виявити певні тенденції, що складаються на ринку. Екстраполюючи їх на тривалий період, можна розробити варіанти стратегії й тактики для досягнення наміченої мети підприємства.

Стимулююча функція фінансового менеджменту забезпечує необхідну мотивацію як власникам, так і колективу підприємства загалом. Зацікавленість у високій результативності власної праці забезпечується відповідною організацією системи оплати. Використання ресурсів стає ефективним, якщо особистий внесок працівника в нарощування капіталу забезпечується помітним його заохоченням.

Контрольна функція фінансового менеджменту відображає стан кругообігу ресурсів, ефективність господарювання, забезпечує контроль за управлінськими рішеннями в галузі фінансів, передбачаючи аналіз чинників, що стали причиною відхилення від запланованих параметрів. Контроль і аналіз дозволяють визначити закономірності і тенденції в динаміці натуральних і вартісних показників, розкрити наявні внутрішні резерви. Таким чином, контрольна функція є зв'язуючим елементом всіх сторін фінансового менеджменту, забезпечуючи їх взаємодію на підприємстві: регулювання процесу, організацію виробництва з реальною структурою управління, планування і прогнозування, зацікавленість в результатах ефективного господарювання. Формами відповідальності за наслідками фінансового контролю можуть бути штрафи, пені, неустойки, що стягуються при порушенні договірних зобов'язань, несвоєчасному погашенні кредитів, виникаючих неплатежах. Крайнім заходом щодо неефективно працюючого підприємства може стати процедура оголошення його банкрутом.

Ефективність фінансового менеджменту залежить від правильного використання функцій, знання прийомів управління, стандартів обліку і регулюючих актів діяльності підприємства, умінь і навиків оцінки конкретних фінансових ситуацій, використання сучасних інформаційних систем та їх програмного забезпечення.

Тема 2. Форми організації бізнесу.

Різноманітність форм власності зумовила різноманітність форм ведення господарства, тобто кожній формі власності відповідає певна організаційна форма господарства. Форми організації підприємницької діяльності, що визначені юридично, називаються організаційно правовими формами бізнесу. Організаційно-правові форми (види) підприємницьких структур закріплено у Законі України „Про підприємства в Україні”. Розрізняють такі форми організації бізнесу: малий бізнес, партнерство, корпоративне підприємництво.

Малий бізнес включає у себе індивідуальну трудову діяльність громадян, що мають статус юридичної особи, або не мають його. Це поняття ширше, ніж поняття „малі підприємства”. До них відносять: індивідуальні, приватні, сімейні підприємства, фермерські господарства, які можуть функціонувати на правах малого підприємства і можуть зберегти свій початковий статус. Сюди ж входять і власне малі підприємства, незалежно від форм власності, якщо кількість зайнятих на них не перевищує: у роздрібній торгівлі - 12 чол.; в галузях невиробничої сфери - 25; в науці та науковому обслуговуванні - 100; в промисловості та будівництві - 200; в інших галузях виробничої сфери - 50 чол.

Перспективність підприємств малого бізнесу залежить від:

- формування цілісного дрібнотоварного укладу, що поєднує різні форми власності;
- використання у більшості випадків суто ринкових методів відтворення, незалежність і свобода дій;
- характеру технології, форми знарядь праці, їх спеціалізації, адаптації до особливостей місцевих умов та характеристики місцевого ринку;

- різкого підвищення ефективності науково-технічного прогресу (ресурсозберігаючий тип НТП);
- соціальної результативності економіки;
- високої швидкості обігу авансового капіталу,
- низьких витрат на виробничу інфраструктуру, управлінські видатки;
- повнішого завантаження і високої продуктивності „живої” праці та обладнання, невеликих інвестицій в обладнання;
- низьких питомих витрат на транспорт і управління;
- мобільності у прийнятті виробничих рішень під впливом змін кон'юнктури ринку, можливості прийняття гнучких та оперативних рішень.

Партнерство існує як у малому, так і у великому бізнесі. Воно являє собою колективне підприємництво, засноване на різних формах власності. При цьому партнери, члени колективного бізнесу несуть повну солідарну відповідальність за результати своєї господарсько-фінансової діяльності або у частках, вкладених у капітал фірми.

Партнерство виступає в різних формах, основними з яких (що одержали закріплення у Законі України „Про господарські товариства”) є товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, повне товариство, командитне товариство.

Організація простих товариств і товариств з необмеженою відповідальністю законодавством України не передбачена

Товариство з обмеженою відповідальністю має статутний фонд, розподілений на частини (частки), розмір яких визначається засновницькими документами. Учасники товариства несуть відповідальність за результати господарсько-фінансової діяльності в межах їх вкладів. На обмежений характер відповідальності вказує аббревіатура „ЛТД”, яка нерідко ставиться у назві створюваної фірми. Це одна з найпоширеніших форм партнерства, особливо в Західній Європі.

Враховуючи поширення цієї форми бізнесу в ринковій економіці, можна очікувати значного її розвитку також в Україні.

Товариство з обмеженою відповідальністю працює за статутом, прийнятим на зборах всіх учасників, та засновницьким договором, який регламентує взаємні відносини засновників. Особливістю цього товариства є те, що, як правило, співвласники протягом багатьох років знайомі між собою і тому конфлікти між ними виникають рідко, особливо у зарубіжній практиці.

Вищий орган управління товариством - збори учасників.

Корпоративне підприємництво пов'язане в основному з акціонерними товариствами, які визначаються Законом України „Про господарські товариства” як товариства, що мають статутний фонд, розділений на певну кількість акцій однакової номінальної вартості, і несуть відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства. Акціонери відповідають за зобов'язаннями товариства тільки в межах акцій, що їм належать. Класичне акціонерне товариство - це корпорація, тобто об'єднання вкладників-акціонерів на найдемократичнішій основі Корпоративне підприємництво - це форма середнього та великого бізнесу, яка поширена у країнах Європи та Америки. Нині у США налічується близько 3,5 млн. недержавних корпорацій, причому акціонерна форма є пануючою практично в усіх галузях промисловості. В Україні процес утворення недержавних корпорацій тільки розпочато і на 1 січня 1994 р. їх налічувалось близько 2300 одиниць, з урахуванням банків і орендних підприємств.

Корпоративні підприємства поділяють на закриті та відкриті акціонерні товариства.

Закрите акціонерне товариство - це підприємство (фірма), акції якого розподіляються між учасниками, засновниками і не можуть розповсюджуватися через вільний продаж, але це товариство може бути реорганізоване у відкрите, відповідно до чинного законодавства, внесенням змін у статут товариства, і таким чином воно здобуває

право на вільний продаж акцій. Закрите акціонерне товариство близьке за формою до класичного товариства з обмеженою відповідальністю.

Відкрите акціонерне товариство - це підприємство, акції якого розповсюджуються (а не розподіляються) за відкритою підпискою, а також купівлею-продажем на біржі. Купити акцію та стати акціонером (і тим самим співвласником підприємства) може будь-яка людина. Корпоративне підприємництво такого типу є найпоширенішим у країнах з ринковою економікою.

Основна мета діяльності акціонерного товариства - одержання прибутку. Конкретні цілі, форми і види діяльності викладаються в Статуті Товариства, затверджуваному Загальними зборами.

Для досягнення зазначених вище цілей Правління, від імені Товариства, укладає необхідні контракти і договори, проводить визначену кадрову політику, здійснює інші юридично значимі дії в межах повноважень, визначених у Статуті. Для досягнення поточних цілей досить корисним є наявність бізнес-плану.

При створенні конкретної схеми корпоративного управління Товариством дуже важливо розробити систему, що буде максимально демократичною і забезпечить доступ всім акціонерам до механізмів задоволення своїх інтересів, зв'язаних з роботою акціонерного товариства.

Тема 3. Управління оборотним капіталом.

Одним з основних факторів успіху будь-якого бізнесу є організація ефективного управління його оборотними активами. Особливу актуальність ця задача набуває у зв'язку з планами уряду України по вступу до СОТ. У рамках цієї задачі уряд здійснює роботу із гармонізації українського законодавства з міжнародним. Створення більш сприятливого інвестиційного клімату підштовхне міжнародні компанії до більш активного виходу на український ринок, що ми вже спостерігаємо протягом декількох останніх років, наприклад, на ринку мережних роздрібних супермаркетів. Для українських компаній це означає серйозне загострення конкурентної боротьби. Досвідчені західні компанії, як правило, мають якісно збалансовані джерела фінансування, більш дешеві ніж в українських підприємств. Вітчизняні підприємства, що збираються конкурувати з міжнародними повинні шукати шляхи підвищення ефективності свого бізнесу.

Оборотний капітал або оборотні (поточні) активи це сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і цілком споживаних протягом одного операційного (виробничо-комерційного) циклу. Часто поняття оборотного капіталу розглядають як рішення по короткостроковому фінансуванню, що узагальнюють за назвою управління оборотним капіталом. Оборотний капітал складається з коштів і інших ліквідних активів, що можуть бути конвертовані в грошові кошти протягом року або операційного циклу. Склад оборотних активів відрізняється в залежності від області діяльності підприємства.

Оборотні активи підприємства характеризуються позитивними особливостями:

- вони мають високу ліквідність, а частину становить безпосередньо грошові кошти. Це є найбільш істотною характеристикою оборотних активів;
- вони відносно легко можуть бути трансформовані з одного виду в інший;
- вони порівняно легко керовані, у зв'язку з чим може регулюватися швидкість їхньої оборотності.

Проблеми оборотних активів:

- оборотні активи в грошовій формі і формі дебіторської заборгованості піддаються утраті вартості в процесі інфляції;
- зайво накопичені запаси оборотних активів не генерують прибуток (за винятком поточних фінансових інвестицій), тому тримати ліквідні активи звичайно менш вигідно. Запаси матеріальних оборотних активів вимагають додаткових витрат на їхнє збереження і можуть бути піддані втратам у зв'язку з їх природним збитком;

- частина оборотних активів, особливо дебіторська заборгованість, піддана фінансовому ризику втрат у зв'язку з несумлінністю партнерів, покупців і іноді персоналу підприємства.

Приріст оборотних фондів корпорації фінансується за рахунок відповідного приросту основного капіталу через довгострокове фінансування. Поточні потреби покриваються через залучення короткострокових джерел.

В американській фінансовій літературі не існує визначення короткострокового фінансування. Звичайно короткострокове фінансування асоціюється зі строками обороту оборотного капіталу, тобто з рухом капіталу в межах одного року. Відмінності між короткостроковим і середньостроковим фінансуванням також не піддаються чіткому визначенню. До середньострокового фінансування в основному відносять рух капіталу зі строками від одного до семи років. Однак такий, наприклад, метод фінансування, як овердрафт, використовуваний на термін від шести місяців до одного року, «перекочується», пролонгується і фактично використовується не один рік, а кілька років, тобто переростає в середньострокове, а в ряді випадків і довгострокове фінансування. Те саме стосується і таких методів, як револьверний кредит і кредитна лінія.

Лізинг як метод середньострокового і довгострокового фінансування може бути використаний на короткі терміни. Терміни лізингу визначаються видом реального активу. Так, наприклад, комп'ютери, програмне забезпечення, фотокопіювальні апарати можуть бути залучені і використані на терміни від одного до кількох тижнів.

Шукаючи короткострокові джерела фінансування оборотних коштів, корпорація звертається до комерційних банків, інших кредитних інституцій, а також до грошового ринку. Основними джерелами короткострокового фінансування є:

- комерційний (торговий) кредит постачальників сировини, напівфабрикатів, матеріалів, послуг;
- банківські короткострокові позички;
- факторинг;
- емісія короткострокових фінансових інструментів;
- інші.

До інших джерел короткострокового фінансування належать: переказний вексель (тратта) (Bill of exchange), акцептний кредит (Acceptance credit or Bank bills), акредитиви (Letter of credit), євробони, форфейтинг, використовувані здебільшого під час фінансування зовнішньої торгівлі¹. Деякі автори до короткострокового фінансування відносять відкладені податки, тобто суми, які мають бути включені податковим відомством у майбутньому².

До середньострокових джерел, використовуваних для фінансування оборотних коштів, належать:

- лізинг;
- оренда з опцією купівлі (Hire purchase);
- векселі з плаваючою процентною ставкою, пов'язаною з ЛБОРЗ (Floating rate notes).

Особливості управління оборотним капіталом визначаються структурною належністю господарюючих суб'єктів. Якщо у торговельних підприємств висока питома вага товарів, у промислових підприємств – сировини та матеріалів, то у фінансових компаній переважають грошові кошти та їх еквіваленти.

Оборотний капітал характеризується не тільки обсягом і структурою, а й ліквідністю поточних активів. Ступінь ліквідності визначається здатністю поточних активів перетворюватись в процесі кругообігу на грошові засоби. Оборотною капітал – один з найважливіших показників ліквідності. Щоб визначити, чи ліквідний баланс, потрібно порівняти суму активів, що реалізуються до певного строку, із пасивами, які

повинні бути до цього ж строку оплачені. Для розрахунку необхідно враховувати тільки ті статті балансу, які відображають зобов'язання перед третіми особами в межах поточного звітного періоду. Ліквідним є той баланс, де всі зобов'язання перед кредиторами забезпечені активами, строк реалізації яких співпадає із строками оплати цих зобов'язань або їх випереджає. При цьому враховується, що, наприклад, виробничі запаси є менш ліквідними, ніж готова продукція, а абсолютно ліквідними виступають грошові кошти.

Тема 4. Управління прибутком

Прибуток розглядається в трьох аспектах: 1) прибуток як вираження результату фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання та винагорода за підприємницький ризик; 2) прибуток як вираження ефективності управління операційною, інвестиційною, та фінансовою діяльністю; 3) прибуток як джерело самофінансування підприємства.

Метою управління прибутком підприємства є забезпечення максимізації абсолютної величини чистого прибутку та стабільності його формування у часі. При цьому прибуток розглядається як джерело створення достатку акціонерів у формі грошових дивідендних виплат та максимізації ринкової вартості підприємства.

Задачі:

- підтримання конкурентоспроможності підприємства у короткострокових та довгострокових періодах;
- забезпечення зростання абсолютної величини прибутку;
- забезпечення стабільності формування чистого прибутку;
- забезпечення прийнятного рівня рентабельності фін-госп. діяльності суб'єкта господарювання;
- забезпечення пріоритетного фінансування інвестиційних проектів із позитивним NPV за рахунок внутрішніх джерел, насамперед прибутку;
- забезпечення оптимальних пропорцій розподілу прибутку шляхом досягнення компромісу між потребами дивідендної політики та політики тезаврації прибутку.

Об'єктом управління прибутком є сукупність фінансових відносин, які виникають у процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності суб'єкта господарювання з приводу трансформації доходу від зазначених видів діяльності в прибуток підприємства.

Об'єкт включає:

- дохід від реалізації продукції, робіт, послуг;
- покриття витрат;
- сплату податків та інших зобов'язань платежів;
- покриття процентних платежів за позиками;
- формування прибутку до сплати податків;
- сплату податків;
- формування чистого прибутку;
- виплату грошових дивідендів та тезаврацію прибутку;
- формування нерозподіленого прибутку.

Під моделлю управління прибутком суб'єкта господарювання необхідно розуміти сукупність фінансово-правових та організаційно-технічних механізмів та прийомів прогнозування, планування та контролю затрат та доходів підприємства з метою забезпечення підтримання прийнятного рівня рентабельності діяльності суб'єкта господарювання у довгостроковій перспективі, а також досягнення інших цілей, визначених корпоративною стратегією.

Прибуток безпосередньо не є об'єктом управління, тому модель управління прибутком включає блоки: 1) управління з метою управління фінансами підприємств застосовується фінансовий механізм.

Фінансовий механізм підприємств – це система управління фінансами підприємств, яка призначається для організації взаємодії фінансових відносин і фондів грошових

коштів з метою ефективного їх впливу на кінцеві результати роботи. Фінансовий механізм складається з п'яти взаємопов'язаних елементів: фін. методів, фінансових важелів, правового, нормативного та інформаційного забезпечення.

1) Фінансові методи:

- планування
- прогнозування
- інвестування
- кредитування
- самофінансування
- оподаткування
- система розрахунків
- матеріальне стимулювання
- страхування
- залогові, трастові операції
- оренда, лізинг, факторинг
- фондоутворення
- взаємовідносини з різними суб'єктами та засновниками.

2) Фінансові важелі:

- прибуток - цільові економічні фонди
- доход - вклади
- амортизаційні відрахування - пайові внески
- фінансові санкції - котирування валютних курсів
- ціна - форми розрахунків
- орендна плата - види кредитів
- дивіденди
- % ставка
- дисконт

3) Правове забезпечення - закони, накази, статут юридичної особи.

4) Нормативне забезпечення - норми, інструкції, методичні вказівки

5) Інформаційне забезпечення – інформація різного виду та роду.

затратами; 2) управління доходами; 3) управління розподілом прибутку.

Тема 5. Управління грошовими коштами

Готівка (cash) – грошові кошти, що знаходяться на рахунку у банку та у касі підприємства. Для підприємства існують три головних мотиви утримання готівки: транзакційний, упереджувальний і спекулятивний.

Транзакційний – потреба у готівці для виконання зобов'язань по платежах, для закупок, оплати праці, сплати податків, дивідендів тощо.

Упереджувальний – підтримання буфера для покриття потреб у разі непередбачених обставин.

Спекулятивний – зберігання готівки з метою отримання вигоди від очікуваних змін у цінах на цінні папери. Фірма має утримувати певний запас готівки, поки продовжується зростання процентних ставок, наприклад. Управління грошовими коштами фірми здійснюється з метою отримання готівкових коштів і доходу з іммобілізованих грошових активів. Для управління готівкою складається кошторис готівки (або бюджет готівки).

У системі управління грошовими потоками капіталу найбільш важлива роль відводиться процесу їх оптимізації. Оптимізація грошових потоків капіталу являє собою процес вибору найкращих форм їх організації на підприємстві з урахуванням умов та особливостей здійснення його господарської діяльності.

Основними цілями оптимізації грошових потоків капіталу підприємства є:

- забезпечення збалансованості обсягів грошових потоків;
- забезпечення синхронності формування грошових потоків у часі;

- забезпечення зростання чистого грошового потоку підприємства.

Основними об'єктами оптимізації виступають:

- позитивний грошовий потік;
- негативний грошовий потік;
- залишок грошових активів;
- чистий грошовий потік.

Найважливішою передумовою здійснення оптимізації грошових потоків є вивчення факторів, що впливають на їх обсяги та характер формування у часі. Ці чинники можна підрозділити на зовнішні і внутрішні. Система основних факторів, що впливають на формування грошових потоків підприємства. Характер впливу розглянутих факторів використовується в процесі оптимізації грошових потоків капіталу підприємства.

Основу оптимізації грошових потоків капіталу підприємства складає забезпечення збалансованості обсягів позитивного і негативного їх видів.

У процесі оптимізації грошових потоків підприємства в часі вони попередньо класифікуються за такими ознаками:

1) за рівнем "нейтралізації" (термін, що означає спроможність грошового потоку певного виду змінюватися у часі) грошові потоки поділяються на піддаються і не піддаються зміні. Прикладом грошового потоку першого виду є лізингові платежі, період яких може бути встановлений за погодженням сторін. Прикладом грошового потоку другого виду є податкові платежі, термін сплати яких не може бути підприємством порушений;

2) за рівнем передбачуваності грошові потоки поділяються на цілком передбачувані і недостатньо передбачувані (абсолютно непередбачувані грошові потоки в системі їх оптимізації не розглядаються).

Об'єктом оптимізації виступають передбачувані грошові потоки, що піддаються зміні у часі. У процесі оптимізації грошових потоків у часі використовуються два основні методи - вирівнювання і синхронізація.

Результати оптимізації грошових потоків капіталу отримують своє відображення в системі планів формування і використання грошових коштів у майбутньому періоді.

Уповільнення грошового обігу розширює місткість його сфери, тобто збільшує попит на гроші і зменшує платоспроможний попит, що позитивно впливає на його стан навіть при незмінності обсягу товарообороту. Тому заходи щодо сповільнення грошового обігу завжди входять до антиінфляційних програм як їх складова, а економічна ситуація, що характеризується уповільненням обігу грошей, є найсприятливішою для реформування грошової системи країни.

Швидкість обігу грошей - явище об'єктивне, надзвичайно складне, його важко прогнозувати та регулювати. Тому практика не виробила дійових інструментів оперативного регулювання швидкості обігу грошей для впливу на кон'юнктуру ринку. Не випадково, представники кількісної теорії грошей тривалий час намагалися абстрагуватися від цього чинника впливу на економіку, вважаючи швидкість обігу грошей незмінною. Швидкість обігу може істотно змінюватися і відчутно впливати на економіку. Тому абстрагування від цього чинника в економічних розрахунках, особливо в короткостроковій перспективі, недопустиме. Будучи пов'язаною оберненою залежністю з попитом на гроші, швидкість обігу грошей так само чутлива до зміни процента, як і попит на гроші. Оскільки ж рівень процента постійно й істотно коливається, швидкість обігу грошей, за Кейнсом, теж постійно і не прогнозовано змінюється. На цій підставі Кейнс узагалі поставив під сумнів реальність кількісної теорії грошей та можливість проведення ефективної монетарної політики і спрямував свої пошуки дійових інструментів регулювання економіки у фіскально-бюджетну сферу.

Електронні гроші – це одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються, як засіб платежу іншими, ніж емітенти, особами та є грошовими

зобов'язаннями емітента. Носіями електронних грошей можуть бути картки або файли у пам'яті комп'ютера. Обидва носії є лише формою закріплення інформації про гроші.

Після здійснення розрахункової операції емітент (банк) зобов'язаний погасити випущені ним електронні гроші на вимогу пред'явника.

Таким чином, електронні гроші – це віртуальний характер використання грошових коштів, а не новий вид грошей. Ці гроші можуть існувати лише за рахунок налагодженої організації інформаційного та облікового забезпечення.

Електронний платіжний засіб - платіжний інструмент, який надає його держателю можливість за допомогою платіжного пристрою отримати інформацію про належні держателю кошти та ініціювати їх переказ.

Електронний платіжний засіб може існувати в будь-якій формі, на будь-якому носії, що дає змогу зберігати інформацію, необхідну для ініціювання електронного переказу.

Електронний платіжний засіб має містити обов'язкові реквізити, які дають змогу ідентифікувати платіжну систему та емітента.

Банк-резидент - учасник платіжної системи має право емітувати електронні платіжні засоби, що поряд із платіжним додатком мають не фінансові додатки, які можуть містити ідентифікаційні дані, інформацію про пільги, страхування та іншу інформацію про держателя і дають змогу ідентифікувати їх держателів та обліковувати виконані ними операції із застосуванням цих електронних платіжних засобів у певних системах виплат, надання та обліку послуг, пільг, знижок тощо.

Тема 6. Грошово-кредитна політика

Грошово-кредитна політика (monetary policy) – комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці України шляхом використання визначених Законом «Про Національний банк України» засобів і методів.

В Україні головним суб'єктом грошово-кредитної політики є Національний банк, який відповідно до Конституції України та Закону «Про Національний банк України» визначає та реалізує грошово-кредитну політику.

Кредитна політика банку — це стратегія і тактика банку щодо залучення коштів та спрямування їх на кредитування клієнтів банку (позичальників) на основі принципів: поверненості, строковості, цільового використання, забезпеченості, платності.

Основними етапами розробки кредитної політики банку є:

1. Аналіз кредитної діяльності банку в попередньому періоді, який має на меті визначення динаміки обсягу, складу та рівня ефективності цієї діяльності, а саме, аналізують:

- загальний обсяг кредитного обігу;
- обіг та рівень використання кредитного потенціалу;
- структуру кредитного обігу за окремими формами та видами кредиту;
- питому вагу неповернених кредитів;
- середній рівень процентних ставок загалом та в тому числі за формами та видами кредиту тощо.

2. Дослідження факторів зовнішнього кредитного середовища та прогнозування розвитку, що має на меті визначення впливу форм державного регулювання економічного стану країни тощо.

3. Оцінка внутрішнього ресурсного потенціалу банку та можливість його розвитку, а саме:

- розмір статутного капіталу банку та можливість його нарощення;
- рівень прогресивності інноваційних технологій у галузі кредитного менеджменту;
- ефективність діючої структури та методів управління кредитної діяльності.

4. Формування системи стратегічних цілей кредитної політики є найбільш відповідальним етапом. Вони повинні бути узгоджені зі стратегічними цілями банку, мати альтернативний характер та визначати основні напрями стратегії у галузі кредитування.

5. Обґрунтування типу кредитної політики. Критерієм такого обґрунтування виступає рівень ризику цих операцій, які будуть здійснюватись у процесі кредитування. Зі загальної сукупності виокремлюють три типи кредитної політики:

- 1) консервативний;
- 2) помірний;
- 3) агресивний.

6. Розробка основних параметрів організації кредитного процесу та визначення ступеня відповідальності кредитних менеджерів різного рівня. Цей етап має на меті визначення алгоритмів дій щодо прийняття відповідних управлінських рішень за кредитами, що стосується встановлення конкретних вимог, а саме:

- до прийняття на розгляд кредитної заявки від клієнта;
- до перевірки окремих даних, наведених у кредитній заявці;
- до процедури інкасації дебіторської заборгованості за наданими кредитами.

7. Формування механізму контролю за здійсненням кредитної політики, що має на меті розробку системи заходів щодо її реалізації в певному періоді.

8. Загальна оцінка розробленої кредитної політики банку. Вона включає:

- внутрішню збалансованість цільових показників за окремими напрямами кредитної політики банку;
- допустимість рівня ризиків, економічний ефект, пов'язаний із реалізацією кредитної політики тощо.

Кредитна політика розробляється на макро- та мікрорівні економіки.

На макрорівні банківську кредитну політику розробляє Національний банк України, встановлюючи нормативи її проведення, рівень облікової ставки, що становить основу формування ціни на кредитні ресурси тощо.

На мікрорівні кредитна політика спрямована на забезпечення зв'язку кредитної політики банку зі загальною стратегією його розвитку.

Кредитна політика є основою організації процесу банківського кредитування відповідно до загальної ринкової стратегії діяльності банку. Вона повинна чітко визначити цілі кредитування, правила їх реалізації, а також відповідне документальне та методичне оформлення.

Дебіторська заборгованість - неминучий наслідок існуючої системи грошових розрахунків між організаціями, при якій завжди є розрив часу платежу з моментом переходу права власності на товар, між пред'явленням платіжних документів до оплати і часом їх фактичної оплати. В даний час дебіторська заборгованість є однією з найбільш актуальних проблем, що гостро стоять перед кожним господарюючим суб'єктом, яка безпосередньо пов'язана з розрахунково-платіжними операціями і, як наслідок цього, - поза сумнівом, координуюча робота господарюючого суб'єкта в цілому.

Дебіторська заборгованість є важливою частиною активів господарюючих суб'єктів. Здійснюючи підприємницьку діяльність, учасники майнового обігу передбачають, що у міру проведення господарських операцій вони не лише повернуть вкладені кошти, але й отримають доходи.

Прострочена дебіторська заборгованість - це заборгованість, яка виникає на 30-й день після закінчення терміну обов'язкового платежу, згідно укладених договорів, або якщо дата платежу не визначена після виписаного рахунку на оплату.

Фінансовий механізм політики управління дебіторською заборгованістю по товарному кредиту складається з наступних функціональних елементів.

Функціональний елемент 1. Створення комісії з управління дебіторською заборгованістю. У її склад включаються кваліфіковані працівники планового, фінансового відділу, бухгалтерії, маркетингової служби. Загальними зусиллями спільної роботи

фінансових менеджерів, що володіють різносторонніми знаннями з питання, що вивчається, слід комплексно досліджувати проблему дебіторської заборгованості і знайти найбільш оптимальний варіант її рішення.

Функціональний елемент 2. Розробка плану управління дебіторською заборгованістю. Ефективність роботи фінансових менеджерів залежить від плановірності її проведення.

План складається на поточний рік. За своїм змістом план є календарним розкладом окремих аналітичних досліджень за станом дебіторської заборгованості. У плані, окрім цілей і завдань аналізу, перераховуються питання, які мають бути досліджені протягом року, визначається період і час вивчення стану дебіторської заборгованості, дається схема документообігу, термін надходження документів та їх зміст.

Функціональний елемент 3. Аналіз дебіторської заборгованості по товарному кредиту за попередній період. В процесі аналізу оцінюється об'єм дебіторської заборгованості, її динаміка і питома вага в сумі оборотних активів. Встановлюється середній період інкасації і кількість оборотів дебіторської заборгованості. Важливим моментом аналізу є визначення складу дебіторської заборгованості по її термінах.

Перша група включає дебіторів з терміном заборгованості нижче середнього; у другу групу відносяться дебітори з середнім терміном заборгованості; третя група об'єднує дебіторів з терміном погашення заборгованості вище середнього показника.

До першої групи дебіторів може бути застосований ряд пільгових умов. Особливу увагу слід звернути на дебіторів третьої групи. З ними фінансовим менеджерам необхідно проводити додаткову роботу по посилюванню договірних умов, а також застосовувати ряд штрафних санкцій.

Виконаний аналіз дозволяє перейти до формування кредитної політики і кредитних умов.

Функціональний елемент 4. Формування кредитної політики і кредитових умові по товарному кредиту.

Оцінюючи позичальника, банки ринкових країн звичайно звертають увагу на репутацію, чесність, порядність клієнта, але особливо вивчають його баланс. За балансом банки аналізують фіксовані (довготермінові) активи, здійснюють їх переоцінку відповідно до ринкової вартості, терміну служби. Це дозволяє реальніше оцінити вартість підприємства-позичальника і його оборотний капітал, дає банкові впевненість, що підприємство є ліквідним і зможе покрити свої поточні боргові зобов'язання.

Під час оцінки кредитоспроможності клієнтів банку використовується система показників, які сигналізують про можливі фінансові утруднення та банкрутство:

- перевищення критичного рівня простроченої заборгованості;
- надмірне використання короткострокових позик як джерела фінансування довгострокових вкладень;
- низькі значення показників ліквідності;
- нестача оборотних коштів;
- підвищення до граничних меж частки позикових коштів у загальному обсязі коштів;
- невиконання зобов'язань перед кредиторами та акціонерами щодо своєчасного повернення позик, виплати процентів та дивідендів;
- наявність простроченої заборгованості;
- погіршення відносин з установами банківської системи;
- використання нових джерел фінансових ресурсів на відносно не вигідних умовах;
- застосування у виробництві переамортизованого обладнання;
- негативні зміни в портфелі замовлень.

Під час оцінки кредитних якостей клієнтів банку може використовуватися така система показників порядку зменшення рейтингу:

- мета й сума позики:

- реальна мета й узгоджена з нею сума;
- гранична мета, прийнятна сума;
- недоведена мета, проблематична сума;
- фінансові можливості претендента на позику;
- міцний поточний і в недавньому минулому фінансовий стан, міцний та стабільний приплив готівки;
- добрий фінансовий стан, стабільний приплив готівки;
- прийнятний фінансовий стан, невизначений приплив готівки;
- невеликі доходи, слабкий приплив готівки;
- збиткова репутація, слабкий приплив готівки.

За підсумками кількісного та якісного аналізів визначається клас клієнта (фірми).

Клас 1, високий. Доступ до фінансових ринків гарантується відповідним економічним станом фірми; стабільний приплив коштів для оплати зобов'язань; зведений баланс забезпечує реальний міцний захист активів.

Клас 2, високий. Доступ до фінансових ринків дещо менший, ніж у клієнтів класу 1; стабільний приплив коштів для оплати зобов'язань.

Клас 3, вищий від середнього. Доступ до фінансових ринків залежить від економічної ситуації; нестабільний приплив коштів для оплати зобов'язань.

Клас 4, середній. Доступ до фінансових ринків обмежений навіть в умовах сприятливої економічної ситуації; приплив коштів для оплати зобов'язань загалом прийнятний, але може істотно коливатися.

Клас 5, нижчий за середній (ризиковані клієнти). Приплив коштів для оплати зобов'язань здійснюється за рахунок активів.

Тема 7. Дивідендна політика

На розподіл прибутку підприємств, створених у формі акціонерних товариств, значною мірою впливає обрана дивідендна політика, яка є сукупністю принципів і методів виплати дивідендів відповідно до завдань фінансово-господарської діяльності у конкретний проміжок часу.

Метою дивідендної політики є оптимізація пропорцій розподілу чистого прибутку на поточне споживання у формі дивідендів і виробничий розвиток з метою максимізації ринкової вартості підприємства. Відповідно, дохід акціонерів складається з двох частин: спожитої і капіталізованої.

Дивідендна політика, яку розробляють фінансові менеджери корпорацій, визначається на основі поточних і стратегічних планів. З цією метою вивчається вплив дивідендної політики на економічне і фінансове становище корпорації. Особлива увага приділяється питанням обігу акціонерного капіталу на фінансовому ринку. Слід зазначити, що акціонери (як діючі, так і потенційні), розглядаючи фінансову звітність емітента, цікавляться насамперед показниками, пов'язаними з доходами і дивідендами на одну акцію, поточною ціною (курсом) акції на ринку капіталів, тобто узагальнюючими, підсумковими даними фінансової ефективності корпорації.

Коефіцієнт виплати або дивідендний вихід характеризує пропорції розподілу чистого прибутку (після погашення фіксованих зобов'язань) на виплату дивідендів та фінансування інвестиційних потреб. До фіксованих зобов'язань належить виплата за рахунок прибутку основної суми боргу за кредитом, погашення облігаційних позик, виплата дивідендів за привілейованими акціями.

Рівень доходності акцій характеризує розмір доходу, отриманий акціонерами на кожну гривню, вкладену в акції.

Акціонерні товариства для оцінки розробленої політики визначають показник, аналогічний за результатами сумарної оцінки всіх дивідендних виплат і вкладеного акціонерного капіталу. Називається такий показник ставкою доходу на оплачений капітал.

Крім перелічених показників для оцінки ефективності дивідендної політики можна використовувати показники зростання ринкової вартості акцій.

Проблемі формування оптимальної дивідендної політики в країнах з ринковою економікою приділяють значну увагу. Адже від її вибору залежить рівень добробуту власників капіталу, розміри власних фінансових ресурсів і темпи виробничого розвитку на засадах самофінансування, ринкова вартість капіталу підприємства і його фінансова стійкість у довгостроковому періоді.

У світовій практиці фінансового менеджменту всі названі вище питання вирішуються лише щодо простих акцій, оскільки для цього виду фінансових інструментів можливі альтернативні форми розподілу чистого прибутку. А виплати за привілейованими акціями належать до обов'язкових фіксованих платежів, рішення за якими пов'язується з вибором структури капіталу.

Враховуючи фактори впливу на дивідендну політику і теоретичні концепції у цій галузі, в практиці використовуються такі основні підходи (методи) нарахування та виплати дивідендів:

- залишковий метод і стратегія припинення дивідендних виплат;
- метод стабільних дивідендів;
- метод гнучкої дивідендної політики;
- метод стійкого приросту дивідендів;
- метод стабільної та бонусної частини.

Залишковий метод. Метод ґрунтується на теоретичних висновках М. Міллера та Ф. Модільяні, згідно з яким за джерела фінансування підприємства насамперед слід використовувати його прибуток. На дивіденди повинна спрямовуватися частина чистого прибутку, що залишилася у підприємства після здійснення всіх необхідних реінвестицій. До переваг методу належать забезпечення високих темпів розвитку підприємства. Головним недоліком є нестабільність дивідендів та відтік у інвесторів, орієнтованих на споживання, зокрема дрібних інвесторів. У рамках цього методу використовують і так звану стратегію припинення дивідендних виплат. При цьому широко застосовується не грошова форма виплати дивідендів (Gratisaktien).

Метод стабільних дивідендів. Зміст методу зводиться до того, що ставка дивідендів та їх абсолютна сума на одну акцію тривалий час залишаються незмінними або коливаються в незначних, заздалегідь визначених межах. Сума дивідендів при цьому не прив'язується до фактичних фінансових результатів за звітний період. Доцільність такого підходу обґрунтовується тим, що стабільні дивіденди відповідають інтересам стратегічних інвесторів, які вкладають кошти в корпоративні права підприємства на тривалий період, і навпаки, обмежують арбітражні можливості біржових спекулянтів, оскільки курс корпоративних прав за такої дивідендної політики матиме тенденцію до стабілізації або навіть поступового зростання. Для уникнення порушення фінансової рівноваги за використання цього методу підприємство повинне створювати резерв виплати дивідендів, який слід поповнювати у роки з високою прибутковістю і використовувати, коли фінансові результати є недостатніми.

Метод гнучкої дивідендної політики. На противагу до попереднього цей метод ґрунтується на принципі залежності розміру дивідендів від фінансових результатів у періоді, за який виплачуються дивіденди. Метод побудований на тезі про те, що, на відміну від облігацій, корпоративні права є ризиковими вкладеннями і тому винагородою за ризик повинен бути відповідний дохід, який коливається залежно від рівня прибутковості підприємства. Використання цього методу не означає, що величина дивідендів буде дзеркальним відображенням фінансових результатів суб'єкта господарювання. Обсяг сплачуваних дивідендів можна регулювати також шляхом зміни співвідношення розподіленого та нерозподіленого прибутку. В цілому метод є ефективним для підприємств зі стабільними доходами.

Метод стійкого приросту дивідендів. Метод ґрунтується на моделі виплати дивідендів М. Гордона і передбачає стабільне їх зростання, як правило, в твердо встановленому проценті приросту до розміру дивідендів у попередні роки. Аналогічно до методу стабільних дивідендів за цього методу обсяг дивідендів не залежить від прибутків підприємства у відповідному періоді. До переваг методу можна віднести відносне зростання ринкової вартості корпоративних прав, а отже, сприятливі можливості залучення коштів при додатковій емісії. Недоліком такої політики є відсутність гнучкості. Якщо використання методу не підкріплене відповідними фінансовими результатами та достатніми резервами, то це може призвести до порушення фінансової рівноваги та втрати підприємством ліквідності.

Метод стабільної та бонусної частин. Використовуючи цей метод, підприємство регулярно виплачує стабільні невисокі дивіденди плюс додаткові бонуси за наявності високих прибутків чи у разі святкування знаменних подій, ювілейних дат тощо. Така політика є ефективнішою, ніж у разі виплати стабільно високих дивідендів та їх зниження за незадовільних фінансових результатів.

Подрібнення акцій - у результаті подрібнення змінюється загальна кількість акцій, що перебувають в обігу, розмір статутного капіталу підприємства залишається незмінним. Кожна акція номінальною вартістю 50 грн обмінюється на 5 акцій номінальною вартістю 10 грн: 400 000 акцій номіналом 50 грн обмінюється на 2 000 000 акцій нової емісії номіналом у 10 грн. Строк обміну — 1 місяць з моменту повідомлення про це акціонерів

Підприємства здебільшого прагнуть забезпечити стабільний рівень дивідендних виплат, що позитивно впливає на стабілізацію курсу їх корпоративних прав. З цією метою в роки з високим обсягом чистого прибутку останній повністю не розподіляється, а спрямовується на формування резервів, у т. ч. прихованих. У роки з недостатнім рівнем прибутковості підприємство може спрямовувати на виплату дивідендів частину раніше сформованих резервів. Зазначені резерви також використовуються для забезпечення дивідендних виплат за привілейованими акціями.

Тема 8. Аналіз фінансової звітності підприємства

Метою аналізу фінансової звітності є надання оцінки результатам господарської діяльності підприємства за звітний рік та його поточному фінансовому стану.

Під фінансовим станом розуміють спроможність підприємства фінансувати свою діяльність. Фінансовий стан може бути стійким, нестійким та кризовим. Здатність підприємства своєчасно здійснювати платежі та фінансувати свою діяльність на розширеній основі свідчить про його задовільний фінансовий стан.

Головною метою фінансового аналізу є своєчасне з'ясування і виправлення недоліків у фінансовій діяльності підприємства та знаходження резервів покращення фінансового стану підприємства і його платоспроможності.

При цьому необхідно розв'язати наступні завдання:

- на підставі вивчення причинно-наслідкового взаємозв'язку між різними показниками виробничої, комерційної і фінансової діяльності дати оцінку виконанню плану з надходження фінансових ресурсів та їх використанню з метою покращання фінансового стану підприємства;
- надати прогноз можливих фінансових результатів, економічної рентабельності, виходячи з реальних умов господарювання і наявності власних та позикових ресурсів;
- розробити конкретні заходи, спрямовані на більш ефективне використання фінансових ресурсів та зміцнення фінансового стану підприємства.

Аналіз фінансової звітності повинен дати відповідь на два запитання: перше – чи має підприємство прибуток за результатами своєї господарської діяльності і друге – чи спроможне підприємство виконати взяті на себе зобов'язання і чи не призведе таке виконання до його ліквідації в зв'язку з недостатністю ресурсів.

Саме тому інформація, яку надають баланс і звіт про фінансові результати, містить наступні дані:

- розмір капіталу і майна підприємства в абсолютних показниках (балансовий підсумок);
- структура капіталу і майна (баланс);
- зміни власного капіталу протягом звітного періоду;
- розміри отриманого прибутку або понесених підприємством збитків протягом звітного періоду.

Аналіз фінансової звітності виконують, перш за все, фінансові менеджери підприємства для виявлення та усунення проблем в поточній діяльності, для розробки та прийняття рішень щодо підвищення ефективності виробничо-збутових операцій, раціонального використання наявних ресурсів, підвищення платоспроможності і підвищення фінансової стійкості підприємства, а також для забезпечення виконання планових фінансових показників і зобов'язань перед кредиторами та інвесторами.

Аналіз фінансової звітності проводиться також аудиторами з метою підтвердження звітності і визначення правильності обчислення і вчасної сплати податків. Аудитори на основі фінансового аналізу роблять офіційний висновок про фінансовий стан підприємства, який включається до річного звіту, що подається вищим керівництвом зборам акціонерів. Акціонерів цікавить, в першу чергу, прибутковість і надійність цінних паперів, що їм належать.

Фінансова звітність підприємств, зареєстрованих на фондовій біржі, аналізується спеціалістами-аналітиками цих бірж, оскільки від стану справ підприємства залежить ціна його акцій на біржі. Великі інституційні інвестори – банки, страхові компанії, різноманітні спеціалізовані фонди – мають у своєму штаті професійних аналітиків, які постійно спостерігають за змінами показників у фінансовій звітності підприємств, що їх цікавлять.

Банки, що обслуговують підприємства, також постійно знаходяться в курсі фінансових справ свого клієнта і ретельно аналізують показники балансу, звіту про фінансові результати та інших звітів. Банківські аналітики спостерігають за станом кредитоспроможності, наявністю коштів, що гарантують повернення у встановлений термін отриманих позик і кредитів.

Спеціалізовані консультаційні фірми, що надають своїм клієнтам інформацію про фінансовий стан підприємств і здійснюють оцінку перспектив їх розвитку, також систематично спостерігають за станом господарської діяльності підприємств на основі фінансової звітності і публікують або надають таку інформацію за досить високу плату. Це відноситься також і до довідково-кредитних фірм, які в результаті вивчення показників фінансової звітності складають висновки про платоспроможність підприємства і надають їх своїм клієнтам або разовим користувачам за встановлену плату.

Така інформація цікавить підприємців, які або звертаються до спеціалізованих фірм, або отримують фінансові звіти від фірм-контрагентів і ретельно їх вивчають. Підприємців цікавить, в першу чергу, надійність і кредитоспроможність контрагентів, тобто питання про те, в яких розмірах фірма може нести відповідальність за своїми зобов'язаннями і що її партнер отримає у випадку ліквідації (банкрутства), а також чи зможе контрагент своєчасно погасити свою заборгованість.

Таким чином, аналізом фінансових звітів займаються не лише керівники і відповідні служби підприємства, але і його засновники та інвестори з метою вивчення ефективності використання ресурсів, банки – для оцінки умов кредитування та визначення ступеню ризику, податкові органи – для виконання плану надходження коштів до бюджету тощо. Відповідно до цього аналіз поділяється на внутрішній та зовнішній.

Тема 9. Фінансове планування

У сучасних умовах роль фінансового планування принципово змінилася на відміну від часів централізовано керованої економіки. Зараз підприємства самі зацікавлені в тому,

щоб реально оцінювати свій фінансовий стан сьогодні та на найближчу перспективу, по-перше, щоб досягти успіху в своїй господарській діяльності; по-друге, щоб своєчасно виконати свої зобов'язання перед бюджетом, соціальними фондами, банками та іншими кредиторами, тим самим захистивши себе від штрафних санкцій.

Фінансове планування — це процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх цільового використання згідно з виробничими та маркетинговими показниками підприємства у плановому періоді.

Метою фінансового планування є забезпечення господарської діяльності необхідними джерелами фінансування.

Принципи фінансового планування:

- наукова обґрунтованість, яка передбачає проведення розрахунків фінансових показників на основі певних методик, з врахуванням кращого досвіду; використання засобів обчислювальної техніки, економіко-математичних методів, які передбачають багатоваріантність розрахунків і вибір найоптимальнішого з них;

- єдність фінансових планів полягає в єдності фінансової політики, єдиному підході до розподілу валового національного доходу, єдиній методології розрахунку фінансових показників та ін.;

- безперервність, яка означає взаємозв'язок перспективних, поточних і оперативних фінансових планів;

- стабільність, тобто незмінність показників фінансових планів.

Фінансові плани складаються окремими підприємствами, організаціями, установами, їх об'єднаннями (баланси доходів і видатків, кошториси, бізнес-плани, платіжні календарі); на рівні міністерств, відомств, державних комітетів, державних цільових фондів; в розрізі окремих територій (місцеві бюджети), а також на рівні країни в цілому (Державний бюджет України, зведений бюджет, зведений баланс фінансових ресурсів).

За тривалістю дії розрізняють:

- перспективні фінансові плани (на період понад 1 рік);

- поточні (на 1 рік);

- оперативні (на квартал, місяць).

Діяльність, пов'язана із складанням кожного фінансового плану передбачає виконання певних видів робіт з використанням відповідних методів

Методи економічного аналізу вивчаються у відповідному навчальному курсі, а також економіко-математичні методи. Що ж стосується інших методів, то суть їх полягає у наступному. Метод коефіцієнтів, або екстраполяції передбачає розповсюдження встановлених у минулому тенденцій на майбутній період або розповсюдження вибірових даних на іншу частину сукупності досліджуваних об'єктів, які самі не були досліджені. Цей метод використовується при індексації вартості основних фондів, дооцінці товарно-матеріальних цінностей в зв'язку з інфляцією, при плануванні прибутку, величини власних оборотних коштів та ін. Перевага методу коефіцієнтів полягає у його простоті, водночас цьому методу притаманний суттєвий недолік. Справа в тому, що разом з коефіцієнтами, які використовуються при плануванні фінансових показників, механічно на наступний період переносяться всі недоліки, що мали місце в попередній період; внутрішні резерви, як правило, не вишуковуються. Нормативний метод у фінансовому плануванні позбавлений вказаного недоліку; він передбачає розрахунок фінансових показників на основі встановлених норм і нормативів. Це — нормативи утворення фондів грошових коштів, норми амортизаційних відрахувань, нормативи розподілу прибутку, норми витрачання коштів в бюджетних установах та ін.

Нормативний метод є більш ефективним при умові що норми і нормативи відповідають наступним вимогам:

- вони мають бути науковообґрунтованими;

- прогресивними (т.б. орієнтованими на кращий досвід);

- тривалої дії;
- стабільними. Нормативи бувають двох видів:

1) нормативи, засновані на матеріальних нормах, що представляють грошовий вираз натуральних норм (при визначенні видатків бюджетних установ);

2) нормативи як самостійні розрахункові величини, які відображають процеси формування і розподілу доходів, відрахувань та ін. (податки, внески в цільові фонди, нормативи розподілу прибутку).

Балансовий метод у фінансовому плануванні передбачає відповідність видатків джерелам їхнього покриття, ув'язку всіх розділів фінансового плану, фінансових і виробничих показників, в результаті чого досягається збалансованість плану. В сучасних умовах цей метод набуває особливого значення тому що всі видатки підприємств залежать від зароблених коштів; підприємства стали повністю самостійними і повинні розраховувати тільки на власні поступлення, а не на допомогу держави чи міністерства.

Попередня практика господарювання в нашій країні свідчить про недостатню увагу до цього методу, що проявлялося у перерозподілі коштів всередині галузей, використанні індивідуальних нормативів розподілу прибутку, наданні дотацій збитковим підприємствам, а також місцевим бюджетам.

Напрямки удосконалення фінансового планування:— забезпечення стабільних умов господарювання, а отже стабільних податків, зборів, подолання інфляції;

— підвищення ролі перспективного фінансового планування, яке в останній час майже не використовується через наявність негативних тенденцій в розвитку економіки і неможливості точних розрахунків фінансових показників. Разом з тим, як окремі господарюючі суб'єкти, так і території країни в цілому зацікавлені у фінансовому плануванні на перспективу, тому що багато економічних процесів (зокрема по розширеному відтворенню) виходять за межі одного року і потребують свого обґрунтування;

— широке застосування економічних нормативів, електронно-обчислювальних машин, економіко-математичних методів, автоматизованих систем управління у фінансовому плануванні;

— дальше розширення прав суб'єктів господарювання, органів місцевого самоврядування у фінансовому плануванні;

— уніфікація фінансових планів в окремих сферах діяльності.

Тема 10. Антикризове фінансове управління

Зміст антикризового фінансового управління полягає в розробці комплексу заходів щодо профілактики фінансової кризи та її подолання. Фінансова криза — це фаза розбалансованої діяльності підприємства, яка характеризується обмеженими можливостями впливу на його фінансові відносини. Проявом кризових явищ у фінансовій діяльності підприємств є суттєве погіршення структури капіталу, платоспроможності і ліквідності під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Можливе настання банкрутства є такою стадією фінансової кризи, на якій підприємство вже нездатне здійснювати фінансове забезпечення своєї господарської діяльності. При цьому непрогнозований процес втрати потенціалу розвитку підприємства стає загрозою для його подальшого існування.

Основною метою антикризового фінансового управління є розробка і реалізація заходів, спрямованих на швидке відновлення платоспроможності та забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства для виходу з кризового стану.

Основними завданнями антикризової політики на мікрорівні є:

- оперативне виявлення ознак кризового стану;
- недопущення банкрутства підприємства;
- локалізація кризових явищ;
- фінансова стабілізація підприємства;

- запобігання повторенню кризи.

Розробка конкретної політики антикризового управління базується на таких принципах, як:

- необхідність запобіжного управління кризовими явищами у фінансовій діяльності підприємства шляхом ранньої їх діагностики та розробки системи превентивних заходів;
- диференційований підхід до кризових явищ (факторів виникнення, виду кризи та стадії її розвитку) залежно від рівня небезпеки для фінансового розвитку підприємства;
- своєчасне та адекватне реагування на окремі кризові явища у фінансовому розвитку підприємства;
- першочергова реалізація внутрішніх можливостей фінансової стабілізації;
- фінансова санація з метою уникнення банкрутства.

Відповідно до зазначених принципів обов'язковими етапами формування і реалізації політики антикризового фінансового управління є:

- постійний моніторинг фінансового стану підприємства з метою своєчасного виявлення ознак кризових явищ;
- ідентифікація основних факторів, що зумовили кризовий стан підприємства;
- виявлення масштабів фінансової кризи;
- формування мети антикризової політики;
- вибір адекватних інструментів антикризового управління і розробка комплексу антикризових заходів;
- контроль за своєчасністю та ефективністю впроваджених заходів;
- внесення коректив у антикризову політику з урахуванням досягнутих результатів та зміни факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Задача 1: Акціонерне товариство випустило 1 тис. звичайних акцій. Чистий дохід за висновками року склав 100 тис. грн. Дивіденд по всіх привілейованим акціям був виплачений в розмірі 20 тис. грн. Визначити дохід на звичайну акцію.

Розв'язання

Визначаємо дохід на звичайну акцію за формулою:

$$Д_о = (Ч - Д_п) / К,$$

де Ч – чистий дохід;

Д_п – дивіденд по привілейованих акціях;

К – кількість звичайних акцій.

Таким чином, дохід на звичайну акцію дорівнює:

$$100000 - 20000 / 1000 = 80 \text{ грн.}$$

Оскільки на виплату дивіденду по звичайній акції може направлятися не повна сума доходу, його значення характеризується дивідендним виходом (ДВ):

$$ДВ = Див / Д_о,$$

де Див – дивіденд на звичайну акцію;

Д_о – дохід на акцію.

Дивіденд на звичайну акцію оголошується в абсолютних одиницях, наприклад 5 грн. на акцію або 15 дол. на акцію. Оголошення дивідендів по звичайних акціях у вигляді річних ставок відсотків є некоректним з точки зору світової практики.

Задача 2: В оголошенні банку сказано, що дивіденд по привілейованих акціях за квартал буде виплачений в розмірі 24% річних. Визначити суму дивіденду, якщо номінал акції складає 100 грн.

Розв'язання

Суму дивідендів за квартал визначаємо за формулою:

$$Д_п = Н \times П,$$

де Д_п – сума дивідендів за квартал;

Н – номінал привілейованої акції;

П – ставка виплачуваного відсотка у відносних одиницях.

Таким чином, сума дивіденду за квартал дорівнює:

$$100 \times 0,25 \times 0,24 = 6 \text{ грн.}$$

Задача 3: У річному звіті банківської корпорації за 2005 р. наведені такі дані на одну акцію (в доларах): ціна по книгах – 17,67; діапазон ринкових цін протягом року – 31,275 – 8,126; дохід на одну акцію – 1,53.

Визначити діапазон змін цінності акції і коефіцієнт котирування.

Розв'язання

Цінність акції з урахуванням попиту визначається наступним чином:

$$P_e = \text{ринкова ціна акції} / \text{дохід на акцію за рік.}$$

$$\text{Цінність акції протягом року склала: } 8,126 / 1,53 = 5,311 \text{ до } 31,275 / 1,53 = 20,441.$$

Коефіцієнт котирування визначаємо за формулою:

$$\text{Коефіцієнт котирування} = \text{ринкова ціна акції} / \text{книжкова ціна акції.}$$

Книжкова (облікова) ціна акції характеризує частку власного капіталу акціонерного товариства, що припадає на одну акцію, і складається із номінальної вартості, частки емісійного прибутку (накопиченої різниці між ринковою ціною акцій, які продані і їх номінальною вартістю) і частки накопиченого прибутку, який вкладено в розвиток акціонерного товариства.

Задача 4: Курс акцій складає 100 грн. Гравець, який розраховує на збільшення курсу акцій, купує опціон на покупку акцій за фіксованою ціною 120 грн., заплативши

при цьому премію 30 грн. за акцію. Визначити результати згоди, якщо по закінченні терміну опціону акцій склав: а) 200 грн.; б) 110 грн.

Розв'язання

А). Якщо курс акцій складає 200 грн., покупець опціону реалізує своє право на покупку. При цьому його прибуток на одну акцію складає $200 - 120 - 30 = 50$ грн.

Якщо продавець не матиме акції на момент представлення йому вимог на продаж, він повинен буде купити їх за ціною 200 грн. і продавати їх держателю опціону по 120 грн. З урахуванням отриманої премії його збитки складуть 50 грн. на акцію.

Якщо продавець опціону матиме акції на момент представлення йому вимог, його збитки будуть пов'язані з недоотриманням прибутку, оскільки він повинен буде продавати акції за ціною нижче ринкової.

Б). Якщо курс акції склав 110 грн., держателю опціону буде невигідно його реалізувати і він відмовиться від свого права. При цьому його збитки і, відповідно, прибуток продавця опціону дорівнюватимуть розміру виплаченої премії – 30 грн. на акцію.

Задача 5: Облігації номіналом в 200 грн. продаються за ціною 195 грн. Визначити курс облігацій.

Розв'язання

Розрахунок курсу облігації здійснюється за формулою:

$$P_k = P_0 / N * 100,$$

де P_k — курс облігації;

P_0 — ринкова ціна облігації;

N — номінальна ціна облігації.

Курс облігацій дорівнює: $195 / 200 * 100 = 97,5$

Задача 6: Чому дорівнює балансова, ринкова вартість активів та прихований капітал, якщо балансова оцінка власного капіталу становить 10 млн грн, ринкова оцінка власного капіталу — 15 млн грн, зобов'язання — 12 млн грн?

Розв'язання

Згідно з формулами (9.1) і (9.2) та визначенням прихованого капіталу

Балансова вартість активів = Балансова оцінка власного капіталу + Зобов'язання = $10 + 12 = 22$ млн грн;

Ринкова вартість активів = Ринкова оцінка власного капіталу + Зобов'язання = $15 + 12 = 27$ млн грн;

Прихований капітал = Ринкова оцінка власного капіталу - Балансова оцінка власного капіталу = $15 - 10 = 5$ млн грн.

Задача 7. На основі наведених нижче даних Балансу та даних за період скласти Звіт про рух грошових коштів та проаналізувати його. Чистий прибуток за звітний період становить 70 тис. грн, сплачено акціонерам у вигляді дивідендів — 40 тис. грн, прибутку залишилось нерозподіленим — 30 тис. грн. Знос основних засобів за період — 20, знос нематеріальних активів — 2 тис. грн.

тис. грн

Актив	01.01	31.12	Пасив	01.01	31.12
Основні засоби	390	450	Статутний капітал	400	500
Не матеріальні активи	76	74	Нерозподілений прибуток	60	90
Товарно-матеріальні запаси	280	316	Довгострокові кредити банків	110	180
Дебіторська за боргованість	80	100	Короткострокові кредити банків	180	100
Грошові кошти	24	50	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	100	120
Всього	850	990	Всього	850	990

Розв'язування

Зміни в статтях Балансу за звітний період будуть такими:

тис. грн

Актив	Зміни	Пасив	Зміни
Основні засоби	60	Статутний капітал	100
Нематеріальні активи	-2	Нерозподілений прибуток	30
Товарно-матеріальні запаси	36	Довгострокові кредити банків	70
Дебіторська заборгованість	20	Короткострокові кредити банків	-80
Грошові кошти	26	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	20
Всього змін	140	Всього змін	140

Використовуючи зміни в статтях Балансу та дані про розподіл прибутку і нараховану за звітний період амортизацію, складемо Звіт про рух грошових коштів.

Звіт про рух грошових коштів

тис. грн

I. Рух коштів у результаті операційної діяльності		
1	Чистий прибуток (збиток)	70
2	Амортизація необоротних активів	22
3	Зменшення (збільшення): товарно-матеріальних запасів дебіторської заборгованості інших оборотних активів	-36 -20
4	Збільшення (зменшення): кредиторської заборгованості поточних зобов'язань інших поточних зобов'язань	20
5	Чистий рух коштів від операційної діяльності (ряд. 1 + ряд. 2 ± ряд. 3 ± ряд. 4)	56
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності		
6	Реалізація: фінансових інвестицій необоротних активів	
7	Придбання: фінансових інвестицій необоротних активів	-80
8	Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності (ряд. 6 – ряд. 7)	-80

III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності		
9	Збільшення власного капіталу	100
10	Отримання (погашення) довгострокових кредитів та позик	70
11	Отримання (погашення) короткострокових кредитів	-80
12	Сплачені дивіденди	-40
13	Чистий рух коштів від фінансової діяльності (ряд. 9 ± ряд 10. ± ряд. 11 – ряд. 12)	50
14	Чистий рух коштів за звітний період (ряд. 5 + ряд. 8 + ряд. 13)	26
15	Залишок коштів на початок звітного періоду	24
16	Залишок коштів на кінець звітного періоду (ряд. 15 + ряд. 14)	50

Розділ I Звіту включає чистий прибуток у розмірі 70 тис. грн, амортизацію необоротних активів — 22 тис. грн, а також зміни в оборотних активах (крім грошових коштів) та у поточних зобов'язаннях, які мають нефінансовий характер і пов'язані з операційною діяльністю підприємства. До таких активів та зобов'язань відносяться дебіторська заборгованість, товарно-матеріальні запаси (ТМЗ) і кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги. Зміни у відповідних статтях активів необхідно враховувати з протилежним знаком, оскільки приріст ТМЗ або дебіторської заборгованості свідчить про витрати грошових коштів.

Розділ II Звіту містить тільки інформацію про придбання основних засобів, оскільки балансова вартість нематеріальних активів зменшилась за звітний період лише на суму нарахованого за період зносу, а фінансових вкладень підприємство не має. Згідно з формулою (5.2) кошти, витрачені на придбання основних засобів, які визначають загальний відтік коштів у результаті інвестиційної діяльності, становлять: $450 - 390 + 20 = 60$ 4-+ $20 = 80$ тис. грн.

У розділі III Звіту при обчисленні змін у власному капіталі слід врахувати лише зміни в статутному капіталі, оскільки зміни в статті "Нерозподілений прибуток" зумовлені отриманим у звітному періоді прибутком.

Проаналізуємо рух грошових коштів за звітний період. Основний грошовий потік у результаті операційної діяльності, який визначається розміром чистого прибутку та нарахованої за період амортизації, дорівнює: $70 + 22 = 92$ тис. грн.

Задача 8. Яким буде баланс акціонерного товариства в результаті проведення першої емісії при зареєстрованому статутному капіталі розміром 1 млн грн, якщо в оплату акцій надійшли основні засоби на суму 0,3 млн грн, нематеріальні активи — на **0,1** Млн грн, грошові кошти — в розмірі 0,5 млн грн?

Розв'язування

Акціонери АТ мають заборгованість перед товариством, оскільки в оплату акцій надійшло майна та грошових коштів на суму 0,9 млн грн ($0,3 + 0,1 + 0,5$), а зареєстрований статутний капітал становить 1 млн грн. Заборгованість акціонерів дорівнює 0,1 млн грн ($1 - 0,9$) і відображується в пасивах балансу в статті "Несплачений капітал". Баланс АТ буде таким, млн грн:

Основні засоби	0,3	Статутний капітал	1
Нематеріальні активи	0,1	Несплачений капітал	-0,1
Грошові кошти	0,5		
Всього	0,9	Всього	0,9

Задача 9. При створенні АТ було зареєстровано статутний капітал у розмірі 1 млн грн. Протягом року з моменту реєстрації АТ провело другу емісію акцій у розмірі 0,5 млн грн і отримало прибуток в розмірі 0,1 млн грн, який залишився нерозподіленим.

Визначити акціонерний і власний капітал АТ на момент реєстрації і через рік.

Розв'язування

На момент реєстрації єдиною складовою власного капіталу є акціонерний (статутний) капітал АТ. Тому і акціонерний, і власний капітал на момент реєстрації становлять 1 млн грн. Протягом року статутний капітал у результаті проведеної емісії збільшився на 0,5 млн грн і дорівнював 1,5 млн грн, а власний капітал, що складається зі статутного капіталу та нерозподіленого прибутку, становить 1,6 млн грн ($1,5 + 0,1$).

Задача 10. На початок року власний капітал АТ становив 800 тис. грн (зареєстрований статутний капітал — 1000 тис. грн, несплачений капітал — 200 тис. грн). Протягом року товариство отримало прибуток у розмірі 200 тис. грн. 25 % прибутку було сплачено акціонерам у вигляді дивідендів, 25 — спрямовано на формування резервного капіталу, 50 % — залишилось нерозподіленими. Крім того, акціонери повністю погасили заборгованість за оплатою акцій.

Визначити складові власного капіталу на початок та Кінець року.

Розв'язування

Із загальної суми прибутку 200 тис. грн ($200 \cdot 0,25$) сплачено акціонерам у вигляді дивідендів, 50 тис. грн ($200 \cdot 0,25$) спрямовано на формування резервного капіталу, 100 тис. грн ($200 \cdot 0,5$) залишились нерозподіленими. Оскільки протягом року акціонери погасили заборгованість у повному обсязі, складові власного капіталу на кінець року будуть такими, тис. грн:

Показники	Початок року	Кінець року
Статутний капітал	1000	1000
Резервний капітал		50
Несплачений капітал	-200	—
Нерозподілений прибуток		100
Власний капітал усього	800	1150

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

1. Поняття ризику та доходності.
2. Ризик портфелю.
3. Податки на доходи корпорацій.
4. Податки на доходи приватних осіб (акціонерів).
5. Відсоткова ставка.
6. Амортизація позики.
7. Підходи щодо оцінки активів.
8. Оцінка облігацій, оцінка привілейованих та простих акцій.
9. Ринкові ставки доходності.
10. Управління товарно-матеріальними запасами.
11. Спонтанне фінансування.
12. Договірне фінансування.
13. Факторинг дебіторської заборгованості.
14. Структура короткострокового фінансування.
15. Методи оцінки проектів.
16. Порівняння методів поточної вартості та внутрішньої норми прибутку.
17. Додаткові фактори, що впливають на потік капіталу.
18. Основні етапи механізму розподілу прибутку. Оцінка ефективності дивідендної політики підприємства.
19. Сутність та структура капіталу підприємства.
20. Управління власним капіталом підприємства.
21. Управління позичковим капіталом підприємства.
22. Ефект фінансового лівериджу.
23. Сутність та основні елементи інвестиційної діяльності підприємства.
24. Управління різними видами інвестицій.
25. Види фінансової звітності підприємства та методи її аналізу.
26. Баланс і його значення для фінансового аналізу діяльності підприємств.
27. Аналіз звіту про фінансові результати підприємства.
28. Аналіз звіту про рух грошових коштів.
29. Суть, мета та основні етапи фінансового планування на підприємстві.
30. Основні напрями та методи фінансового планування на підприємстві.
31. Стратегічне фінансове планування.
32. Поточне планування фінансової діяльності.
33. Оперативне планування фінансової діяльності.
34. Сутність та види банкрутства.
35. Основні складові антикризового фінансового управління.
36. Фінансове забезпечення ліквідаційних процедур при банкрутстві.
37. Форми, системи і методи аналізу фінансового стану.
38. Комплексний аналіз фінансового стану підприємства.
39. Системи і методи фінансового планування на підприємстві.
40. Прогнозування фінансової діяльності.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Поточний контроль

Поточний контроль знань проводиться з метою виявлення якості навчального процесу та його результатів у міжсесійний період під час аудиторних занять і перевірки самостійно виконаних студентами завдань, передбачених навчальною програмою з дисципліни.

До основних завдань поточного контролю належать:

- оцінювання поточних результатів самостійної роботи студентів щодо освоєння програмного матеріалу дисципліни;
- отримання студентами уявлень про свої здібності, рівень засвоєння навчального матеріалу дисципліни та необхідність внесення оперативних змін у подальшу самостійну роботу;
- надання викладачеві можливості впливати на хід самостійної роботи студентів й визначати необхідність і напрями вдосконалення навчального процесу.

Форми поточного контролю

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських, практичних та індивідуальних занять. Основними формами поточного контролю з дисципліни є усне опитування по кожній темі дисципліни, розв'язання розрахункових завдань і тестування.

У зв'язку із введенням в дію „Положення про кредитно-модульну систему навчання” в НУБіП України запроваджена Європейська кредитно-трансферна та акумулююча система (ECTS) оцінки знань студентів. Оцінювання усних відповідей та розв'язання розрахункових завдань здійснюється за чотирьохбальною національною оцінкою та оцінкою (ECTS) за критеріями.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль				Рейтинг з навчальної роботи $R_{НР}$	Рейтинг з додаткової роботи $R_{ДР}$	Рейтинг штрафний $R_{ШТР}$	Підсумкова атестація (екзамен чи залік)	Загальна кількість балів
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3	Змістовий модуль 4					
0-100	0-100	0-100	0-100	0-70	0-20	0-5	0-30	0-100

Примітки. 1. Відповідно до «Положення про кредитно-модульну систему навчання в НУБіП України», затвердженого ректором університету 03.04.2009 р., рейтинг студента з навчальної роботи $R_{НР}$ стосовно вивчення певної дисципліни визначається за формулою

$$R_{НР} = \frac{0,7 \cdot (R_{ЗМ}^{(1)} \cdot K_{ЗМ}^{(1)} + \dots + R_{ЗМ}^{(n)} \cdot K_{ЗМ}^{(n)})}{K_{ДИС}} + R_{ДР} - R_{ШТР},$$

де $R_{ЗМ}^{(1)}, \dots, R_{ЗМ}^{(n)}$ – рейтингові оцінки змістових модулів за 100-бальною шкалою;

n – кількість змістових модулів;

$K_{ЗМ}^{(1)}, \dots, K_{ЗМ}^{(n)}$ – кількість кредитів ECTS, передбачених робочим навчальним планом для відповідного змістового модуля;

$K_{ДИС} = K_{ЗМ}^{(1)} + \dots + K_{ЗМ}^{(n)}$ – кількість кредитів ECTS, передбачених робочим навчальним планом для дисципліни у поточному семестрі;

$R_{др}$ – рейтинг з додаткової роботи;

$R_{штр}$ – рейтинг штрафний.

Наведену формулу можна спростити, якщо прийняти $K_{зм}^{(1)} = \dots = K_{зм}^{(n)}$. Тоді вона буде мати вигляд

$$R_{нр} = \frac{0,7 \cdot (R_{зм}^{(1)} + \dots + R_{зм}^{(n)})}{n} + R_{др} - R_{штр}.$$

Рейтинг з додаткової роботи $R_{др}$ додається до $R_{нр}$ і не може перевищувати 20 балів. Він визначається лектором і надається студентам рішенням кафедри за виконання робіт, які не передбачені навчальним планом, але сприяють підвищенню рівня знань студентів з дисципліни.

Рейтинг штрафний $R_{штр}$ не перевищує 5 балів і віднімається від $R_{нр}$. Він визначається лектором і вводиться рішенням кафедри для студентів, які матеріал змістового модуля засвоїли невчасно, не дотримувалися графіка роботи, пропускали заняття тощо.

2. Згідно із зазначеним Положенням *підготовка і захист курсового проекту (роботи)* оцінюється за 100 бальною шкалою і далі переводиться в оцінки за національною шкалою та шкалою ECTS.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Рейтинг студента з атестації, яка проводиться за тестовими технологіями, визначається за 100-бальною шкалою. Якщо на атестації з дисципліни студент набрав менше 60 балів, то така атестація йому не зараховується – одержані бали не додаються до набраних балів з навчальної роботи, і за студентом зберігається рейтинг з навчальної роботи.

ТИПОВІ ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

- 1. Головною метою фінансового менеджменту є:**
 - 1) максимізація добробуту власників підприємства;
 - 2) максимізація прибутку підприємства;
 - 3) максимізація рентабельності підприємства;
 - 4) максимізація обсягу реалізації продукції підприємства.
- 2. До задач фінансового менеджменту не відноситься:**
 - 1) максимізація грошового обігу підприємства;
 - 2) максимізація прибутку підприємства;
 - 3) мінімізація витрат підприємства;
 - 4) мінімізація рівня фінансового ризику.
- 3. Об'єктом фінансового менеджменту є:**
 - 1) фінанси держави;
 - 2) фінанси підприємств;
 - 3) фінанси домашніх господарств;
 - 4) фінанси приватних осіб.
- 4. Чи можуть підприємства сьогодні самостійно формувати свої фінансові ресурси?**
 - 1) так;
 - 2) так, при наявності дозволу податкового органу;
 - 3) так, із урахуванням чинного законодавства;
 - 4) ні.
- 5. До складу фінансових служб вітчизняних підприємств не входить:**
 - 1) планово-економічний відділ;
 - 2) бухгалтерія;
 - 3) відділ постачання;
 - 4) відділ збуту.
- 6. Система форм і методів організації фінансових відносин щодо формування і використання фондів фінансових ресурсів підприємства – це:**
 - 1) фінансовий менеджмент;
 - 2) фінансова діяльність;
 - 3) фінансовий механізм;
 - 4) фінансова робота.
- 7. Початковим етапом управління різними видами інвестицій підприємства є:**
 - 1) їх аналіз у минулому періоді;
 - 2) їх контроль;
 - 3) їх облік;
 - 4) їх планування.
- 8. Різниця між чистими доходами від реалізації продукції та поточними витратами представляє собою:**
 - 1) бухгалтерський прибуток;
 - 2) валовий прибуток;
 - 3) чистий прибуток.
 - 4) оподатковуваний прибуток.
- 9. Операційний леверидж представляє собою фінансовий механізм управління:**
 - 1) прибутком підприємства;
 - 2) рентабельністю підприємства;
 - 3) рентабельністю власного капіталу підприємства;
 - 4) рентабельністю позичкового капіталу підприємства.
- 10. До напрямів використання прибутку підприємства не відноситься:**

- 1) сплата до бюджету податків і зборів;
- 2) виплата дивідендів;
- 3) поповнення статутного капіталу;
- 4) оплата праці працівників, зайнятих удосконаленням виробництва.

11. Метою дивідендної політики є оптимізація пропорцій між:

- 1) поточним споживанням та використанням прибутку;
- 2) виплатами дивідендів за іменними, привілейованими та простими акціями;
- 3) виплатами дивідендів за одноголосими, багатоголосими та безголосими акціями;
- 4) поточним споживанням та капіталізацією прибутку.

12. Економічна величина, яка є межею покриття постійних витрат підприємства та отримання прибутку – це:

- 1) валова маржа;
- 2) межа рентабельності;
- 3) запас фінансової міцності;
- 4) сила дії операційного лівериджу.

13. Економічна величина, яка представляє собою обсяг виручки, при якому забезпечується діяльність підприємства без збитків за умови неотримання прибутку – це:

- 1) валова маржа;
- 2) межа рентабельності;
- 3) запас фінансової міцності;
- 4) сила дії операційного лівериджу.

14. Економічна величина, яка представляє собою розмір можливого пониження виручки, що забезпечуватиме прибуткову діяльність підприємства за несприятливої кон'юнктури – це:

- 1) валова маржа;
- 2) межа рентабельності;
- 3) запас фінансової міцності;
- 4) сила дії операційного лівериджу.

15. Величина, яка показує, на скільки відсотків зміниться прибуток при зміні виручки на 1% - це:

- 1) валова маржа;
- 2) межа рентабельності;
- 3) запас фінансової міцності;
- 4) сила дії операційного лівериджу.

16. Вигідним для підприємства є:

- 1) низький рівень операційного лівериджу;
- 2) високий рівень операційного лівериджу;
- 3) середній рівень операційного лівериджу;
- 4) нульовий рівень операційного лівериджу.

17. Майно підприємства, яке відображено в його балансі називається:

- 1) майновими активами;
- 2) власним капіталом;
- 3) статутним капіталом;
- 4) активами.

18. До складу оборотних активів підприємства входять:

- 1) виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція, товари;
- 2) прибуток, спрямований на фінансування їх постійної частини;
- 3) власні акції;
- 4) довгострокові фінансові інвестиції.

19. До складу необоротних активів підприємства не входять:

- 1) нерозподілений прибуток;
- 2) нематеріальні активи;
- 3) основні засоби;
- 4) довгострокові фінансові інвестиції.

20. Капітал підприємства не може бути визначений як:

- 1) майно, що є в його розпорядженні;
- 2) сукупні ресурси, що використовуються у підприємницькій діяльності;
- 3) стартова сума коштів, призначених для здійснення підприємницької діяльності;
- 4) економічна база створення підприємства.

21. До складу власних фінансових ресурсів підприємства входять:

- 1) статутний капітал, резервний капітал;
- 2) нерозподілений прибуток, відстрочені податкові зобов'язання;
- 3) нерозподілений прибуток, векселі видані;
- 4) статутний капітал, кредиторська заборгованість.

22. До складу позичкових коштів підприємства входять:

- 1) пайовий капітал, неоплачений капітал;
- 2) довго- та короткострокові кредити банків;
- 3) вилучений капітал, кредиторська заборгованість;
- 4) резервний капітал, дебіторська заборгованість.

23. Фінансовий леверидж представляє собою фінансовий механізм управління:

- 1) прибутком підприємства;
- 2) рентабельністю підприємства;
- 3) рентабельністю власного капіталу підприємства;
- 4) рентабельністю позичкового капіталу підприємства.

24. Які фінансові зобов'язання не відображаються в балансі підприємства:

- 1) короткострокові фінансові зобов'язання;
- 2) довгострокові фінансові зобов'язання;
- 3) короткострокові кредити банків;
- 4) поточні фінансові зобов'язання.

25. В якій формі капітал не може знаходитися в процесі господарського кругообігу:

- 1) грошовій;
- 2) матеріальній;
- 3) товарній;
- 4) виробничій.

26. За цілями використання розрізняють такі види капіталу:

- 1) виробничий, торгівельний, позичковий;
- 2) виробничий, торгівельний, спекулятивний;
- 3) виробничий, спекулятивний, позичковий;
- 4) акціонерний, торгівельний, позичковий.

27. За об'єктом інвестування капітал поділяють на такі види:

- 1) виробничий, позичковий;
- 2) основний, оборотний;
- 3) власний, залучений;
- 4) реальний, фінансовий, інноваційний.

28. Практичне здійснення інвестицій підприємства забезпечується в ході його:

- 1) інвестиційної ідеології;
- 2) інвестиційної культури;
- 3) інвестиційної позиції;

4) інвестиційної діяльності.

29. Основними суб'єктами інвестиційної діяльності в Україні є:

- 1)інвестори і споживачі;
- 2)інвестори і учасники;
- 3)інвестори і підприємства;
- 4)інвестори і позичальники.

30. Фінансові вкладення в основний капітал виробничих підприємств – це:

- 1)фінансові інвестиції;
- 2)реальні інвестиції;
- 3)інноваційні інвестиції;
- 4)виробничі інвестиції.

31. Основним критерієм вибору більш вигідної системи оподаткування для підприємства є:

- 1)валовий прибуток;
- 2)оподатковуваний прибуток;
- 3)чистий прибуток;
- 4)прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства.

32. Підприємство, яке перейшло на спрощену систему оподаткування і не є платником ПДВ, буде нараховувати єдиний податок за ставкою:

- 1)6%;
- 2)10%;
- 3)13%;
- 4)25%.

33. Право переходу на спрощену систему оподаткування має підприємство, у якого обсяг виручки за рік:

- 1)не менше 500тис.грн.;
- 2)не більше 500тис.грн.;
- 3) не менше 1000тис.грн.;
- 4)не більше 1000тис.грн.

34. Об'єктом оподаткування податком на прибуток підприємств є:

- 1)валовий дохід, скоригований на суму валових витрат та амортизаційних відрахувань;
- 2)валовий дохід скоригований мінус валові витрати і амортизаційні відрахування;
- 3)загальний валовий дохід мінус валові витрати і амортизаційні відрахування;
- 4)балансовий прибуток.

35. До завдань аналізу фінансової звітності не відноситься:

- 1) визначення точки беззбитковості;
- 2) виявлення резервів ефективного розвитку підприємства;
- 3) планування показників фінансової активності підприємства;
- 4) визначення рентабельності власного капіталу.

36. До складових фінансового аналізу відноситься:

- 1) аналіз беззбитковості;
- 2) аналіз грошових потоків;
- 3) аналіз ризиків;
- 4) кредитний аналіз.

37. Фінансовий аналіз, в процесі якого досліджується динаміка фінансових показників та вплив на них різних факторів, називається:

- 1) горизонтальним;
- 2) структурним;
- 3) інтегральним;
- 4) динамічним.

38. Фінансовий аналіз, в процесі якого досліджується динаміка фінансових

показників шляхом розрахунку темпів зростання та тенденції їх зміни, називається:

- 1) горизонтальним;
- 2) структурним;
- 3) інтегральним;
- 4) динамічним.

39. Який з наведених критеріїв не вказує на позитивні зміни у балансі:

- 1) валюта балансу збільшується;
- 2) темпи приросту необоротних активів вищі, ніж темпи приросту оборотних активів;
- 3) власний капітал перевищує позичковий;
- 4) частка власних засобів в оборотних активах більше 20%.

40. Показник чистої рентабельності підприємства розраховується як:

- 1) відношення прибутку до середньорічної вартості власного капіталу;
- 2) відношення чистого прибутку до середньорічної вартості всіх активів;
- 3) відношення чистого прибутку до середньорічної вартості майна;
- 4) відношення чистого прибутку до собівартості продукції.

41. Система довгострокових цілей фінансової діяльності підприємства та найефективніші шляхи її досягнення представляють:

- 1) фінансову ідеологію;
- 2) фінансову стратегію;
- 3) фінансову політику;
- 4) фінансову тактику.

42. До передумов розробки поточних фінансових планів не відноситься:

- 1) фінансова стратегія підприємства;
- 2) фінансова політика підприємства;
- 3) система розроблених на підприємстві норм і нормативів;
- 4) планові фінансові показники, встановлені на рік.

43. До системи поточних фінансових планів підприємства не відноситься:

- 1) балансовий план;
- 2) план доходів і витрат по операційній діяльності;
- 3) план надходження та використання грошових коштів;
- 4) план податкових платежів.

44. Який з перелічених планів не є платіжним календарем:

- 1) план розрахунків з постачальниками;
- 2) план обслуговування боргу;
- 3) план податкових платежів;
- 4) план придбання нематеріальних активів.

45. Який прогноз не розробляється в ході стратегічного фінансового планування:

- 1) прогноз фінансових результатів підприємства;
- 2) прогноз фінансових зобов'язань підприємства;
- 3) прогноз руху грошових коштів;
- 4) прогноз бухгалтерського балансу підприємства.

46. До причин банкрутства підприємства не відноситься:

- 1) низька ліквідність його активів;
- 2) поширення інформації про його неплатоспроможність;
- 3) біржові спекуляції;
- 4) посилення конкуренції.

47. Система антикризового фінансового управління підприємством не включає:

- 1) діагностику банкрутства на ранніх стадіях;
- 2) приведення в дію внутрішніх механізмів фінансової стабілізації;
- 3) проведення реорганізаційних процедур;
- 4) проведення ліквідаційних процедур.

48. До індикаторів оцінки загрози банкрутства підприємства в процесі його експрес-діагностики не відноситься:

- 1) ринкова вартість;
- 2) склад активів;
- 3) темп інфляції;
- 4) ставки податків.

49. До ознак можливого банкрутства підприємства не відноситься:

- 1) тривалий термін його діяльності на ринку;
- 2) падіння ринкової ціни його цінних паперів;
- 3) зменшення дивідендів по його акціях;
- 4) збільшення його змінних витрат.

50. Справа про банкрутство порушується господарським судом, якщо сукупні безспірні вимоги кредитора до боржника складають не менше:

- 1) 100 мінімальних зарплат;
- 2) 300 мінімальних зарплат;
- 3) 500 мінімальних зарплат;
- 4) 1000 мінімальних зарплат.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 7 грудня 2000 р. № 2121 (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 5—6. — Ст. 30.
2. Закон України "Про Національний банк України" від 20 травня 1999 р. № 679-XIV (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 29. — Ст. 238,
3. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 5 квітня 2001 року N 2346-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 29, ст.137
4. Адамик В. П. Національний банк і грошово-кредитна політика: Навч. посіб. — Тернопіль: Карт-бланш, 2002. — 278 с.
5. Александров И.А. Управление дебиторской задолженностью как фактор обеспечения финансовой безопасности // Економіка промисловості - 2006. -№4(18).-С. 173-180.
6. Банківська справа: Навч. посіб. / За ред. проф. Р. І. Тиркала. — Тернопіль: Карт-бланш, 2001. — 814 с.
7. Банківські операції: Підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. — 2-ге вид., вип. і доп. — К.: КНЕУ, 2002. — 476 с.
8. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств // Фінанси України. - 2004. - №12. - С.24-36.
9. Гребельный В.И. Финансы предприятия. - К.: Изд-во Европейского университета, 2007. - 232с.
10. Епіфанов А. О., Маслак Н. Г., Сало 7. В. Операції комерційних банків: Навч. посіб. — Суми: Університетська книга, 2007. — 523 с.
11. Конторщикова О. Управління дебіторською заборгованістю на підприємстві // Економіка, фінанси, право. - 2006. - №7. - С.23-35.
12. Конторщикова О. Факторингові послуги як інструмент управління дебіторською заборгованістю //Економіка, фінанси, право. - 2006. - №9. - С. 11 -12.
13. Операції комерційних банків / Р. Коцовська, В. Ричаківська, Г. Табачук та ін. — 2-ге вид." перероб. і доп. — Л.: ЛБІ НБУ, 2001. — біб с.
14. Петрук О. М. Банківська справа: Навч. посіб. / За ред. д-ра екон. наук, проф. Ф. Ф. Бутинця. — К.: Кондор, 2004. — 461 с.
15. Прокопенко І. Ф., Гопін В. І., Соляр В. В. та ін. Основи банківської справи: Навч. посіб. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 410 с.
16. Романова М. І, Устюгова М. В. Основи банківської справи: Навч. посіб. — К.: Центр навчальної літератури, 2007. — 168 с.
17. Снігурська Л. 17. Банківські операції і послуги: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2006. — 456 с.
18. Тиркало Р. Ш., Щибоволок З.І. Фінансовий аналіз комерційного банку: основи теорії. Експрес-діагностика, рейтинг: Навч. посіб. — К.: Слобожанщина, 1999. — 236 с.

Навчальне видання

Методичні рекомендації для самостійного вивчення дисципліни «Фінансовий менеджмент» для студентів очної та заочної форм навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» галузь знань 1801 «Специфічні категорії» спеціальності 8.18010012 «Управління інноваційною діяльністю» / Навчально-науковий інститут післядипломної освіти НУБіП України. – К.: ННІ ПО НУБіП України. – 2015 – 38 с.

Укладач:

Вишнівська Богдана Вікторівна

Редактор: М.М. Чередник

Формат 60x84/1/13. Папір. офс. Ум. друк. арк. 2,38
Наклад 100 примірників.

Видавництво ТОВ «Аграр медіа Груп»
04080, м. Київ, вул. Новокостянтинівська, 4А
Тел. 044 361 53 06, 044 464 66 94
www.agrarmedia.com

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3651 від 22.12.2009 р.

